

Světlo a svět [2006]

Nevíme s určitostí, jak vlastně vznikl náš Vesmír. Zatím to podle většiny vědců vypadá tak, že z nějakých důvodů (nikoli příčin, neboť odkud by se taková „příčina“ vzala?) vybuchl nezměrný, ale do relativně malého „balónku“ stlačený a zabalený gejzír záření, a to záření svým tlakem pak rozfouklo ten balónek do těch neuvěřitelných rozměrů a hloubek, z nichž dodnes „vidíme“ i za pomoci nejsofistikovanějších přístrojů jen jeho část. A z tohoto úžasnou rychlostí vytrysklého proudu záření, které se řítilo všemi směry a po zakřivených drahách zaplňovalo (a dodnes jaksi „zbytkově“, reliktně zaplňuje) křížem krážem celý stále se zvětšující „balónek“, se zrodilo všechno další: první částice, první jádra prvků a první ionty i sloučeniny, jejich obrovské mraky, z nichž se v gravitačních polích rodily první hvězdy, hvězdokupy, galaxie a supergalaxie; při výbuších a gravitačním zhroucení mnoha hvězd první generace se začaly vytvářet těžší prvky, něco z nich bylo rozmetáno zpět do dalekého okolí, něco bylo vtaženo do prvních černých děr, z nichž se prý už nikdy nic nedostane ven (leda jakýmsi podivným „vypařováním“, které prý kdysi bylo častější). A tak se podle většiny špičkových astrofyziků náš „svět“ zrodil vlastně jako „světlo“ a ze „světla“ se i ustavil (i když toho „světla“ bylo původně pohromadě tolik, že vlastně byla skoro ‚tma‘ a Vesmír se zprůhlednil až po nějakém čase, když se dostatečně „nafoukl“).

Můžeme se nyní tázat: co předcházelo onomu úžasnému výtrysku světla, kterému teoretičtí fyzici-kosmologové říkají „velký třesk“ a jímž počal svou existenci náš Vesmír? Byla to tma? Mohla to být tma? Je myslitelné, že světlo má svůj zdroj, svůj původ, nebo dokonce svou „příčinu“ ve tmě? Anebo je tma spíš naprosto závislá na světle, na tom, že světla není dost, že světlo není dost silné, že neosvětlí všechny kouty, které tak zůstávají neosvětleny a neprosvětleny? Tmu nelze spatřit, temná místa nelze vidět – leda jako místní opak osvětlených skutečností a míst nebo jako neprůhledné „pozadí“ (tedy jako „stín“).

Pojmenování „světla“ v nejrůznějších jazycích pracovalo především s metaforami a obrazy, bez znalostí, které máme my (a které jsou i tak nadále velmi nedostatečné). Etymologická příbuznost obou českých slov, totiž „světlo“ a „svět“, však velmi trefně naznačuje, že svět je pouze tam, kde je světlo; to, co není ve světle a na světle, nenáleží ke světu, ale do propastné tmy. To, co pochází ze světla, vskutku „jest“ jen ve světle a musí ve svém „bytí“ být vždy znovu vtahováno na světlo a do světla: být znamená být na světle a ve světle – a tím ve světě a na světě. A přece je tomu tak, že světlo je neustále ohrožováno tmou. Podle obrazu evangelisty Jana přichází světlo, aby prosvětlovalo tmy, a je stále vystaveno dotírající moci temnot – ale má do budoucnosti zaslíbení: až dosud tmy se světlem nic nepořídily (tmy světlo „neobsáhly“, jak přeložili Kraličtí), a ani napříště nikdy nad světlem nemohou zvítězit. Naopak platí, že všude, kam přichází světlo, končí vláda tmy – tma se nejprve klidí jako stín do všelijakých zákoutí (pokud je ovšem za co se skrýt – vždy jen za nějakou skutečnost, která „vrhá stín“ tím, že sama vstupuje do světla). Je však nápadná jedna věc: čím více ostrého světla, tím ostřejší a zřetelnější jsou i stíny. Tam, kde je jenom „tma“, není vlastně nic. Vše, co žije, žije jen ze světla, a bez světla by nemohlo nic existovat. A přece dávají některé živé bytosti přednost noci a tedy tmě (noci – ovšem to už nejde o naprostou tmu). Malé děti se často tmy obávají a ve tmě se bojí. Náleží lidé mezi tvory, kteří mají žít na světle a ve světle? Práce s metaforami dovede někdy postihnout mnohem víc, než dokáže vyzkoumat a poskytnout věda (tedy ta „naše“ věda). Jak mohou někteří lidé víc milovat tmu než světlo? Asi tomu tak není proto, že by „dospěli“ a přestali se

tmy bát, ale spíš protože „skutkové jejich byli zlí“. A takoví lidé se od světla začínají odvracet a začínají se světla obávat. Ale jaký to je život, který se musí skrývat před světlem? (Vzápětí mi ovšem napadá otázka: jak je možno se ukryt před tmou? Jak je možno uniknout temnotám, které jsou v nás samých?)

Uveřejněno ve sborníku Dialog na cestě 2, Blahoslav, Praha 2006

(http://www.husiti.cz/dialognaceste/hejdanek_tvorba.htm#dialog)